

Archeologisch vooronderzoek
Evergem Christoffelweg



COLOFON

Opdracht:

Archeologisch vooronderzoek te Evergem,
Christoffelweg

Opdrachtgever:

VMSW
Kolonienstraat 40
1000 Brussel

Opdrachthouder:

SORESMA nv
Britselei 23
2000 Antwerpen

Tel 03/221.55.00
Fax 03/221.55.03
www.soresma.be

kwaliteitslabel
ISO 9001:2000



Identificatienummer:

129690

Datum:

Januari 2010

status / revisie:

definitief

Vrijgave:

Jan Parys, Contractmanager

Projectmedewerkers:

Gierts Ilse en Jeroen Vanden Borre

© Soresma 2010

Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Soresma mag geen enkel onderdeel of uittreksel uit deze tekst worden weergegeven of in een elektronische databank worden gevoegd, noch gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.

Inhoud

Inhoud	1
1 Samenvatting	3
2 Inleiding	4
2.1 Algemeen	4
2.2 Doel van het onderzoek	4
2.3 Opzet van het rapport	4
2.4 Methode	5
3 Aard van de bedreiging	6
4 Bodemkundige, landschappelijke en archeologische gegevens	7
4.1 Bodemkaart, bodemgebruik	7
4.2 Archeologische gegevens	7
5 Het proefsleuvenonderzoek	9
5.1 Sporen en structuren	9
5.2 Vondsten	13
6 Conclusie en waardering	14
7 Aanbeveling	15
8 Bijlage	16

Prospectie
Vergunningsnummer: 2009/353
Aanvrager: VANDEN BORRE Jeroen
Naam site: Evergem, Christoffelweg

1 **Samenvatting**

In opdracht van de Vlaamse Maatschappij voor Sociale Wonen heeft Soresma een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd te Evergem voorafgaand aan de aanleg van een sociale woonwijk. De oppervlakte van dit terrein bedraagt ca. 12.000 m², waarvan minstens 12% diende archeologisch onderzocht te worden door middel van proefsleuven en metaaldetectie.

De aanleg van de woningen brengt bodemingrepen met zich mee. Bovendien wordt ook een wegwaffer ingegraven en worden nutsleidingen aangelegd. De verstoringen strekken zich over het hele terrein uit.

Soresma is nagegaan wat de impact is van de geplande werken op eventueel aanwezige archeologische waarden. Ook heeft Soresma door middel van een proefsleuvenonderzoek de archeologische waarden proberen duiden en waarderen.

Het proefsleuvenonderzoek toonde aan dat verspreid over het plangebied waardevolle sporen van Romeinse aanwezigheid te vinden zijn. Concreet zijn enkele greppels, een waterput, een grote kuil en verschillende paalkuilen opgemerkt die te dateren zijn in de Romeinse tijd. Gelet op de aard en de intensiteit van de sporen is het te verwachten dat in het plangebied een (deel van een) Romeinse nederzetting aanwezig is.

Gelet op de aanwezigheid van relevante archeologische waarden adviseert Soresma dan ook voorafgaand aan de werken om over het hele terrein vlakdekkend onderzoek uit te voeren.

Soresma kon de hoge prehistorische verwachting (op basis van de Centrale Archeologische Inventaris) niet inschatten door middel van een proefsleuvenonderzoek. Er wordt aanbevolen alsnog een intensief booronderzoek uit te voeren door middel van mega-boringen.

2 *Inleiding*

2.1 *Algemeen*

In opdracht van VMSW heeft Soresma een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd voorafgaand aan de aanleg van een verkaveling te Evergem.

In het kader van het 'archeologiedecreet' (decreet van het Vlaams Parlement 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop archeologische waarden zich bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist, in samenspraak met Agentschap R-O Vlaanderen, eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaand aan de aanleg van de verkaveling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

Het plangebied ligt tussen de Christoffelweg en de Hekstraat. De oppervlakte is ongeveer 12.000 m². Voor aanvang van het archeologisch onderzoek heeft Soresma het terrein ontbost. Verspreid over het terrein moesten proefsleuven aangelegd worden.

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd op 3 en 4 december 2009 door Ilse Gierts en Jeroen Vanden Borre. Contactpersonen bij de bevoegde overheid, Agentschap R-O Vlaanderen, is Nancy Lemay. Contactpersoon bij de opdrachtgever is de heer Patrick Surmont. De Kale-Leie Archeologische Dienst (KLAD), met contactpersoon David Vanhee, stond in voor de coördinatie en wetenschappelijke begeleiding. Ook is contact gelegd met Wim Declercq (UGent, specialist inheems-Romeinse archeologie), Jasper Deconynck (archeoloog bij Soresma die in de onmiddellijke omgeving onderzoek heeft verricht en gespecialiseerd in inheems-Romeinse archeologie) en Jacques Semey (voormalig medewerker UGent, bekend van archeologische luchtfotografie en inwoner van Evergem).

2.2 *Doel van het onderzoek*

Het onderzoek moet nagaan of in het plangebied waardevolle archeologische waarden aanwezig zijn. Het onderzoek wil een degelijk en onderbouwd advies geven in het kader van eventueel archeologisch vervolgonderzoek. Daartoe worden enerzijds de impact van de geplande werken onderzocht en anderzijds eventuele archeologische waarden gesitueerd en gewaardeerd.

2.3 *Opzet van het rapport*

Na de samenvatting en dit inleidend hoofdstuk wordt de bedreiging geschetst. Vervolgens wordt stilgestaan bij de bekende archeologische en bodemkundige gegevens uit het plangebied en omgeving. Daarna worden de resultaten van het veldwerk voorgesteld. Uiteindelijk volgt een synthese en een advies voor eventueel vervolgonderzoek.

2.4 **Methode**

Soresma heeft conform Bijzondere Voorschriften verspreid over het plangebied proefsleuven aangelegd met een totale oppervlakte van 1.446 m² (12 %). Op deze manier is een goed beeld verkregen van de archeologische waarde van het plangebied. Enkel in het noordoosten van het plangebied en in het uiterste zuiden konden lokaal geen sleuven worden aangelegd: in het noordoosten stonden enkele houten barakken en een enorme betonnen waterbak, gebruikt voor bevoeiing van de voormalige bloemisterij; in het zuiden lag de enige toegangsweg tot het gebied die niet versperd kon worden door sleuven.

De sleuven zijn uitgegraven door een rupskraan (30 ton) onder begeleiding van twee archeologen. De archeologen hebben de sleuven meermaals opgeschaafd, sporen en vondsten geregistreerd en gedocumenteerd door middel van foto's, tekeningen en lijsten. Ook de profielen zijn uitvoerig gedocumenteerd. De sporen en sleuven zijn ingemeten door middel van een Total Station.

Het onderzoek verliep moeizaam door continue, hevige regenval maar de kwaliteit van het onderzoek heeft hier niet onder geleden.

Vooraf is beperkt informatie verzameld over het plangebied en de toekomstige ingrepen. Daarbij is onder andere gebruik gemaakt van de CAI (Centrale Archeologische Inventaris), de bodemkaart, de bodemgebruikskaart en de bouwplannen.

3 *Aard van de bedreiging*

Tussen de Christoffelweg en de Hekweg te Evergem wordt in de nabije toekomst een woonwijk aangelegd. De bouw van de woningen, het uitgraven van een wegkoffer en de aanleg van de nutsleidingen zal eventuele archeologische waarden verstoren.

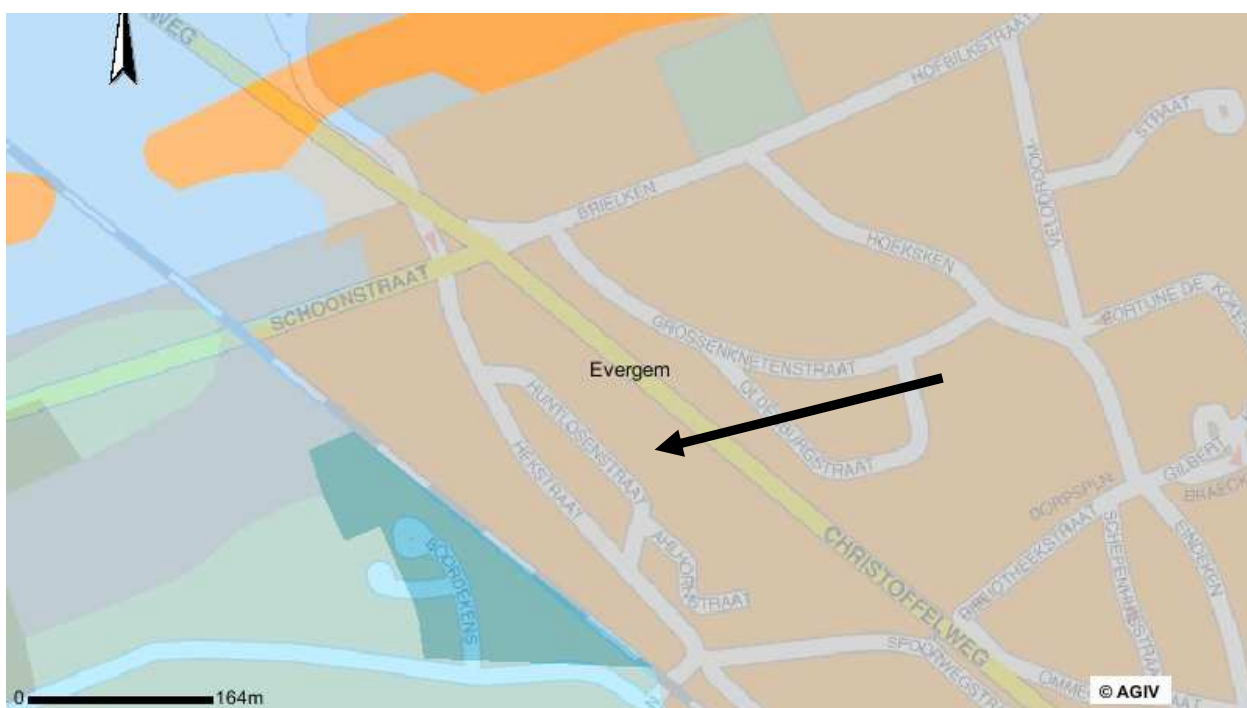
4 Bodemkundige, landschappelijke en archeologische gegevens

4.1 Bodemkaart, bodemgebruik

Op de bodemkaart is het plangebied niet ingekleurd. Onmiddellijk ten westen van het plangebied ligt een matige droge zandbodem met dikke antropogene A-horizont.

Het plangebied was grotendeels bebost met jonge bomen, die vooraf aan het onderzoek werden gerooid. De verstoring door wortelwerking was beperkt, gelet op de jonge leeftijd van de bomen. Bovendien werd het wortelgestel met de grootste omzichtigheid verwijderd onder toezicht van Soresma.

Het plangebied werd in het verleden grotendeels gebruikt door een bloemisterij. Het is niet duidelijk welke impact dit had op de bodem.



Afbeelding 1: Bodemkaart in de onmiddellijke omgeving van het plangebied

4.2 Archeologische gegevens

Op de CAI (Centrale Archeologische Inventaris van het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed) krijgen we een beeld van gekende archeologische waarden in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.

Het plangebied (in zwart omkaderd) ligt binnen CAI-nummer 972077. Het gaat om een terrein genaamd 'Ralingen-Boordekens'. Het terrein staat geregistreerd omwille van de vondst van honderden neolithische en mesolithische artefacten.

Onmiddellijk ten oosten ligt CAI nummer 972076. Op dit terrein is in het verleden archeologisch onderzoek verricht. Daarbij zijn archeologische sporen gevonden uit metaaltijden tot de Middeleeuwen. Het gaat onder andere om een IJzertijdwoning, die ongetwijfeld deel uitmaakt van een IJzertijderf, en een middeleeuwse site met walgracht.

Deze twee CAI-nummers maken duidelijk dat het onderzoeksgebied reeds voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek een bijzonder archeologische waarde heeft.



Afbeelding 2: CAI-kaart van de onmiddellijke omgeving van het plangebied

5 *Het proefsleuvenonderzoek*

5.1 *Sporen en structuren*

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd de zone onderzocht in negen proefsleuven (Ps genoemd). We geven per sleuf de relevante sporen weer.

De bodem was conform de bodemkaart een zandbodem. Alle archeologische sporen die zich in het vlak aftekenden hadden ook deze textuur. Opvallend was dat de verwachte dikke A-horizont lokaal erg dik aanwezig was. Met name op een centrale as die liep ter hoogte van de westzijde van sleuf 10 tot aan de oostzijde van sleuf 5 was de A-horizont bijzonder dik (tot een 60 cm onder de bouwvoor - zie afbeelding 1). In de rest van het plangebied was de A-horizont beduidend dunner, maar nog steeds gemiddeld 30 cm onder de bouwvoor (zie afbeelding 2). In het zuidwesten van het plangebied was de bodem licht verstoord door de bouw van serres.



Afbeelding 3: Bijzonder dikke A-horizont centraal in proefsleuf 3 ter hoogte van sporen 12-19

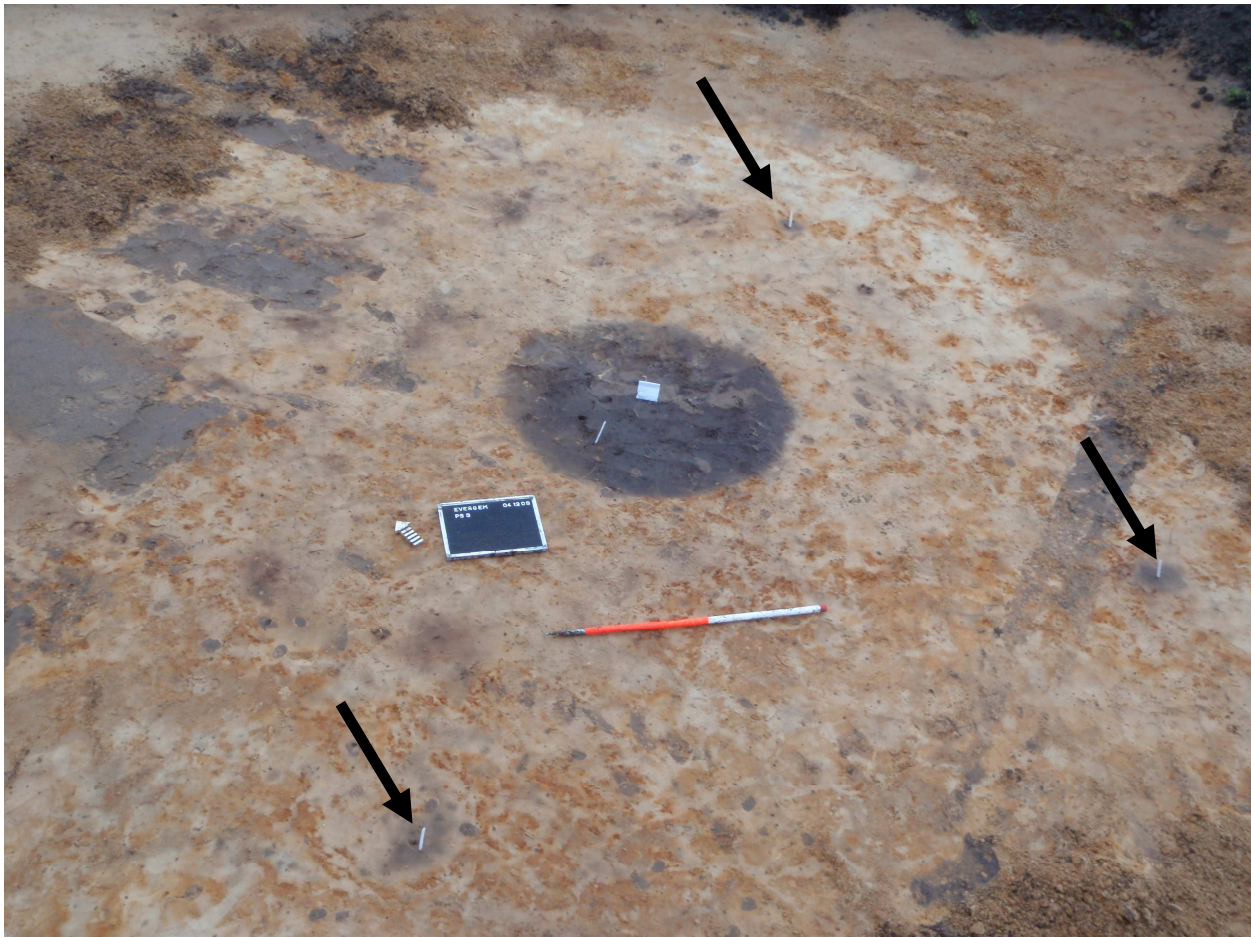


Afbeelding 4: Standaardprofiel (ter hoogte van sporen 23-26 in werkput 3)

In sleuf 1 zijn twee grijsbruine paaltjes gevonden, sporen 1 en 2. Rond de sporen is een kijkvenster getrokken. Spoor 1 is gecoupeerd en bleek 10 cm diep te zijn.

Spoor 3 in sleuf drie was grijsbruin. Het spoor is niet gecoupeerd. Vermoedelijk gaat het om een paalkuil.

Sleuf 3 bevatte niet minder dan vier relevante sporenclusters: sporen 4-11, sporen 12-19, sporen 20-22, sporen 23-26. De eerste cluster bevat een greppel en enkele vermoedelijke paalsporen. De tweede cluster bevatte enkele grote paalsporen, die bewaard bleven onder een erg dikke A-horizont (samen met bouwvoor ongeveer 1,20 meter onder het maaiveld). Hun vorm en kleur toonden overduidelijk aan dat het om paalsporen gaat. De sporen zijn dan ook niet gecoupeerd. Sporen 20-22 zijn opnieuw erg duidelijke paalsporen. Spoor 24 is een waterput. Vermoedelijk horen sporen 23, 25 en 26 bij een structuur die boven de waterput stond of hing (bijvoorbeeld dak en/of hijsinrichting).



Afbeelding 5: Sporen 23-26 (pijljes duiden op de paalsporen voor de vermoedelijk constructie)

Proefsleuf 4 bevatte geen sporen. Proefsleuf 5 was redelijk verstoord door wortelwerking van gekapte bomen. De sporen tekenden zich onduidelijk af en het vlak moet dieper aangelegd

worden dan in proefsleuf 6. De sporen (33, 34 en 35), vermoedelijk allen paalkuilen, situeren zich in het oosten, tegen proefsleuf 7.

Proefsleuf 6 bevatte zeven sporen, die zich verspreid in de sleuf bevinden. Het gaat telkens om paalkuilen. Spoor 39 is mogelijk een kuil zijn. Enkel spoor 41 is een greppel.

In proefsleuf 7 zijn drie waardevolle sporen gevonden: spoor 27 is een greppel, spoor 28 is een grote kuil, waarin houtskoolresten, verbrande klei en aardewerk is opgemerkt. Spoor 29 is een paalspoor. Spoor 30 was een natuurlijke verkleuring.

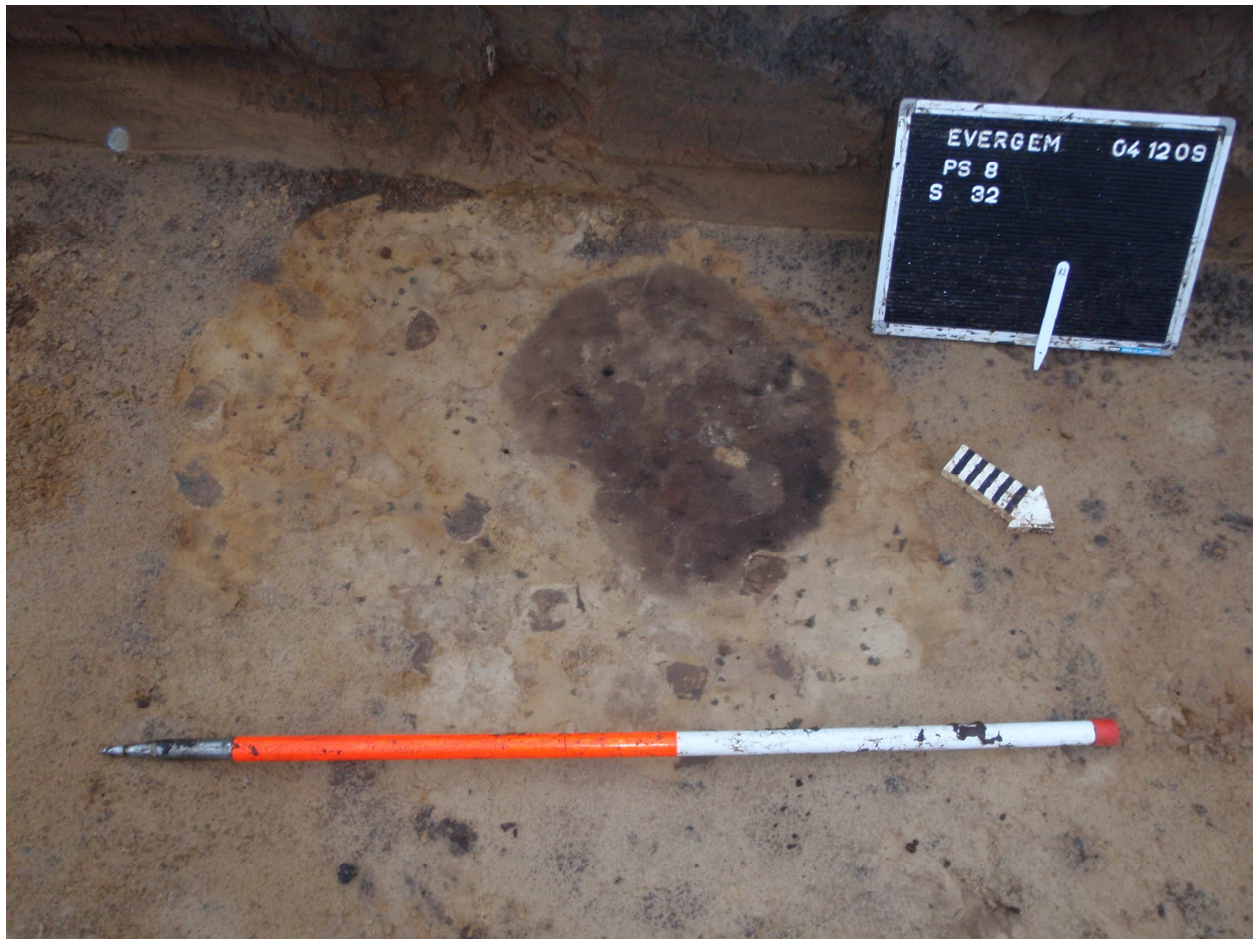


Afbeelding 4: Spoor 28

In proefsleuf 8 bevond zich één relevant spoor, spoor 8. Het gaat om een paalkuil.

In proefsleuf 9 zijn geen sporen aangetroffen.

Proefsleuf 10 bevatte vier sporen (43-46), op basis van de vorm vermoedelijk paalkuilen.



Afbeelding 7: Spoor 32

5.2 Vondsten¹

Tijdens het onderzoek zijn in drie vondstennummers zeven vondsten verzameld (zie vondstenlijst in bijlage). Alle vondsten zijn te dateren in de Late IJzertijd of Romeinse tijd.

Vondstnummer 1 bevat twee scherven handgevormd aardewerk.

Vondstnummer 2 bevat vier scherven. Twee scherven zijn afkomstig van *dolia*. Deze grote Romeinse voorraadpotten (voorraadcontainers net als amforen) waren meestal handgemaakt en nagedraaid, hadden een naar binnen gebogen platte rand en op de rand soms een zwarte peklaag. De scherven bevatten geen specifieke kenmerken zodat de scherven niet nader kunnen gedateerd worden.

Vondstnummer 3 bevat één scherf Arras-aardewerk. Het gaat om grijs aardewerk versierd met gegolfde lijnen en horizontale zwarte lijntjes. Arraswaars is een noordfranse bakselgroep die gedurende grotendeels gans de Romeinse periode voorkomt. Het aardewerk werd vervaardigd in het gebied van La Buissière, La Calotterie, Kamerijk, Zuidelijk Artesië en nagebootst in verschillende ateliers in het westen van Hengouwen (o.a. Howardries) tot Picardië. Het betreft vooral de bekers met trechtervormige hals (vases tronconiques).

¹ Het aardewerk is onderzocht door Jasper Deconynck

6 Conclusie en waardering

Op basis van de eerder vermelde gegevens van bodemkaart en CAI en de resultaten van het proefsleuvenonderzoek is het mogelijk tot een gedeeltelijke conclusie en archeologische waardering te komen voor het plangebied.

Verspreid op het onderzochte terrein zijn diverse waardevolle sporen aangetroffen, die op basis van het gevonden aardewerk te dateren zijn in de Romeinse periode. Gelet op de aard van de sporen (greppels, paalsporen, waterput) is het te verwachten op het terrein sporen van een Romeinse nederzetting aanwezig zijn. Dit past in het beeld dat reeds was opgehangen in de Centraal Archeologische Inventaris

Hoewel de Centraal Archeologische Inventaris duidt op prehistorische aanwezigheid op het terrein, kon deze niet bevestigd worden door het proefsleuvenonderzoek.

7 Aanbeveling

Op basis van het gevoerde (beperkte) bureauonderzoek en proefsleuvenonderzoek raadt Soresma aan dat in het plangebied verder archeologisch onderzoek dient te gebeuren.

Soresma beveelt aan om

- eerst de hoge potentie op prehistorie die in de CAI geschetst wordt, te toetsen door een intensief booronderzoek door middel van mega-boringen
- vervolgens de resultaten van het proefsleuvenonderzoek en het booronderzoek te gebruiken als basis voor vlakdekkend vervolgonderzoek.

Indien geopteerd wordt om de potentie op prehistorie niet te evalueren, adviseert Soresma vlakdekkend onderzoek op het hele terrein. Dit onderzoek heeft dan tot doel om de Romeinse nederzetting *ex situ* veilig te stellen. De kans bestaat dat tijdens deze opgraving informatie over eventuele prehistorische aanwezigheid verloren gaat.

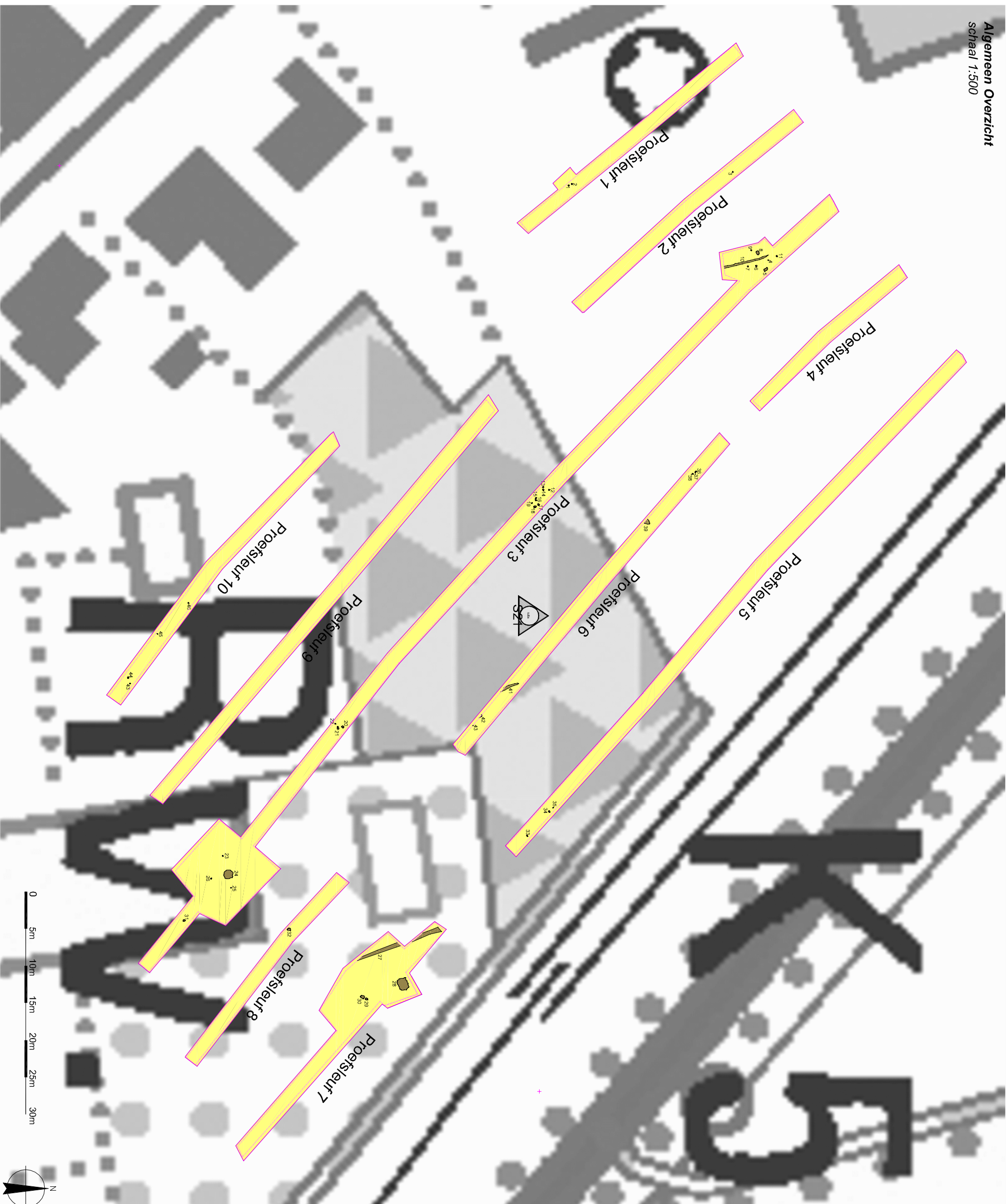
We bevelen ook aan dat de uitvoerder van verder onderzoek ruime aandacht schenkt aan eerder onderzoek in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. De resultaten van dit onderzoek hebben een directe invloed op de het aanbevolen vervolgonderzoek aan de Christoffelweg.

8 ***Bijlage***

- Sporenlijst
- Vondstenlijst
- Kaartmateriaal

werkput	spoor	vorm	textuur	kleur	interpretatie	gecoupeerd
1	1	rond	zandig	Grijs	paalkuil	x
1	2	rond	zandig	Grijs	paalkuil ?	
2	3	rond	zandig	Grijs	paalkuil ?	
3	4	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil?	
3	5	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil?	
3	6	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil?	
3	7	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil?	
3	8	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil?	
3	9	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil?	
3	10	langwerpig	zandig	grijsbruin	greppel	
3	11	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil	x
3	12	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	13	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	14	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	15	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	16	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	17	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	18	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	19	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
3	20	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
3	21	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
3	22	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
3	23	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil	
3	24	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil	
3	25	rond	zandig	grijsbruin	waterput?	
3	26	rond	zandig	grijsbruin	paalkuil	
7	27	langwerpig	zandig	donkergrijs	greppel	
7	28	rechthoekig	zandig	donkergrijs	kuil	
7	29	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
7	30	rond	zandig	donkergrijs	natuurlijk	
3	31	rond	zandig	donkerbruin	natuurlijk	
8	32	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
5	33	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
5	34	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
5	35	rond	zandig	donkerbruin	paalkuil	
6	36	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
6	37	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
6	38	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
6	39	rond	zandig	donkergrijs	kuil?	
6	40	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
6	41	langwerpig	zandig	donkergrijs	greppel	
6	42	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil	
10	43	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil?	
10	44	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil?	
10	45	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil?	
10	46	rond	zandig	donkergrijs	paalkuil?	

vondstnummer	werkput	spoor	materiaal	aantal	omschrijving
1	3	24	aardewerk	2	romeins aardewerk/Late IJzertijd (handgedraaid)
2	3	28	aardewerk	1	romeins aardewerk (waaronder dolium, zeepwaar)
3	7	10	aardewerk	3	romeins aardewerk (Arras-waar)

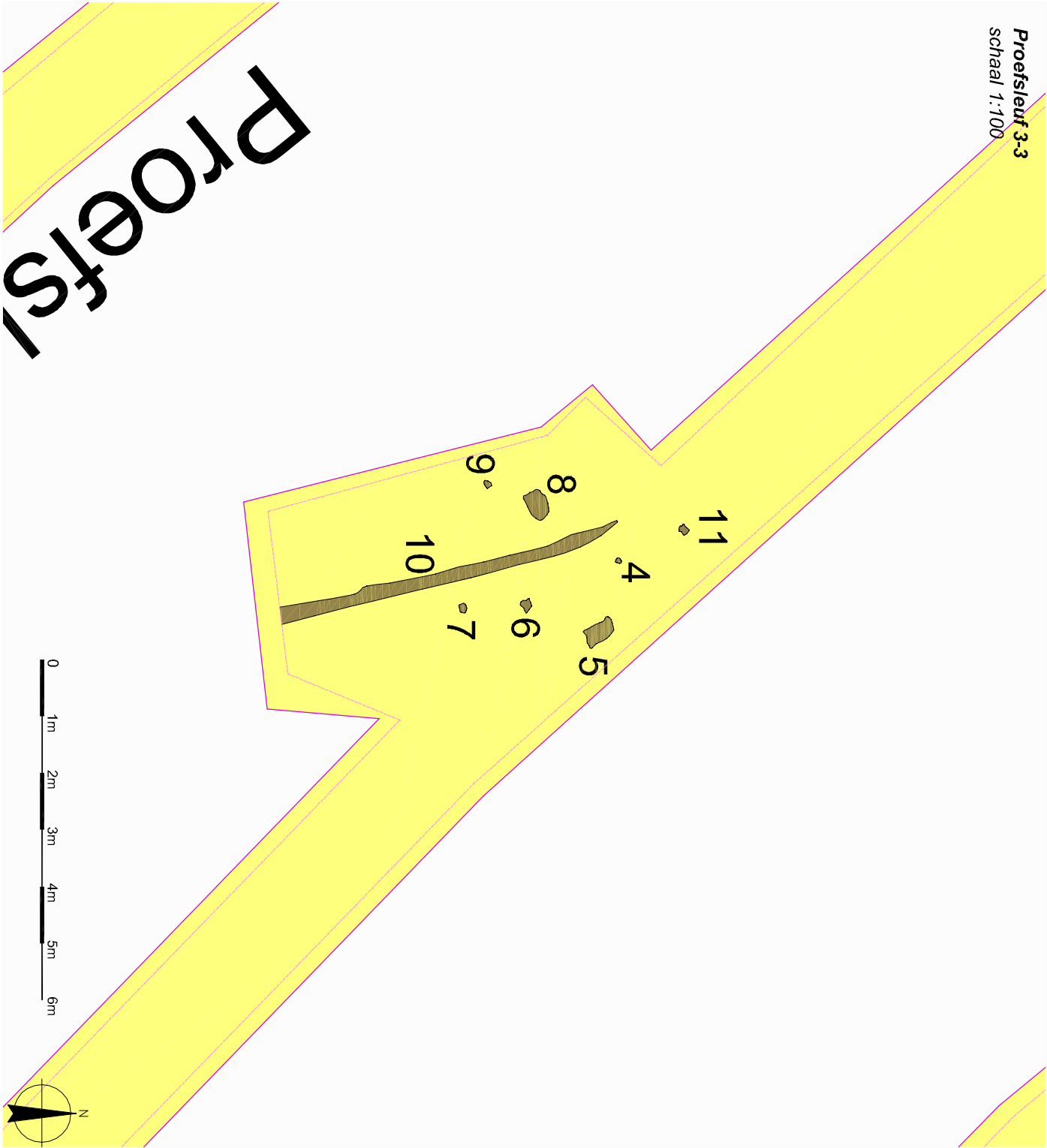


Algemeen Overzicht

Kaartnummer 1

<u>schaal</u>	1:500
<u>formaat</u>	A3
<u>datum</u>	15-12-2009
<u>doc.nr.</u>	dim/129690.dwg

Proefsleuf 3-3
schaal 1:100



Proefsleufonderzoek Christoffelweg
Gemeente Evergem
VMSW

Proefsleuf 3-3

Kaartnummer 4

verklaring

Moederbodem

Spoor

EVERG
verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

schaal 1:100

formaat A4

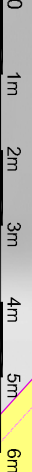
datum 15-12-2009

doc.nr. dlm/129690.dwg

Proefsleuf 3-2
schaal 1:100

Proefsleuf 3

- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19



Proefsleufonderzoek Christoffelweg
Gemeente Evergem
VMSW

Proefsleuf 3-2

Kaartnummer 3

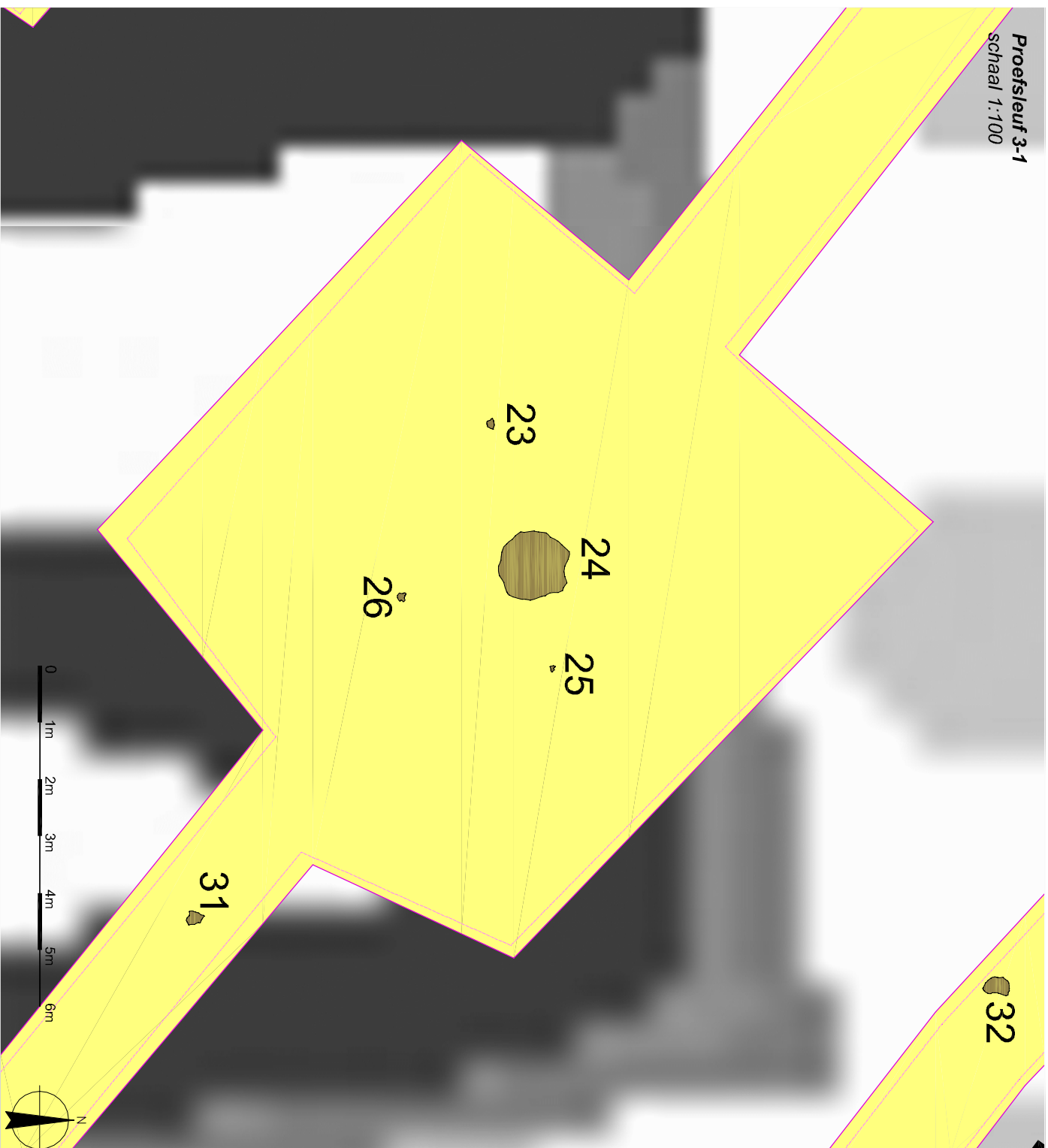
verklaring

- Moederbodem
- Spoor
- EVERG verklaring

schaal	1:100
formaat	A4
datum	15-12-2009
doc.nr.	dlim/129690.dwg



Proefsleuf 3-1
schaal 1:100



Proefsleufonderzoek Christoffelweg
Gemeente Evergem
VMSW

Proefsleuf 3-1

Kaartnummer 2

verklaring

Moederbodem

Spoor

EVERGEM
verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

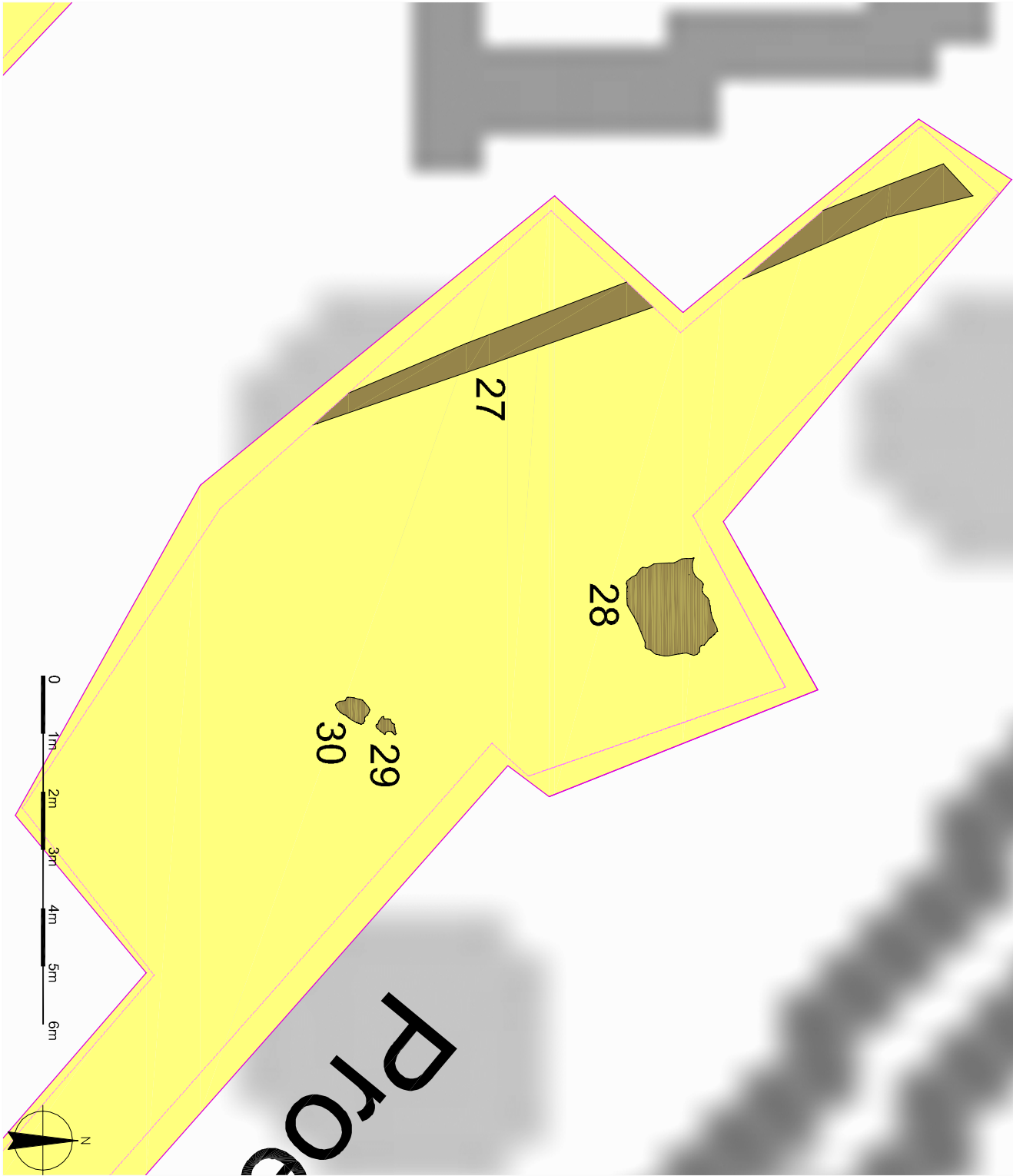
schaal 1:100

formaat A4

datum 15-12-2009

doc.nr. dlm/129690.dwg

Proefsleuf 7
schaal 1:100



Proefsleufonderzoek Christoffelweg
Gemeente Evergem
VMSW


Proefsleuf 7

Kaartnummer 5

verklaring

 Moederbodem

 Spoor

 verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

verklaring

schaal 1:100
formaat A4
datum 15-12-2009
doc.nr. dlm/129690.dwg



Proefseufonderzoek Christoffelweg
Gemeente Evergem
VMSW

Advieskaart

Kaartnummer 6

verklaring

Moederbodem

Spoor

EVERGEM Topografische kaart

Advies vervolgonderzoek

verklaring

schaal 1:750
formaat A3
datum 15-12-2009
doc.nr. dlm/129690.dwg